

Людмила Олександрівна Матохнюк,

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри практичної психології та розвитку особистості Вінницького обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників

ТЕОРЕТИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

У статті ми виокремили коло проблем, пов'язаних із використанням інформаційно-комунікаційних технологій в умовах сучасної освіти, які виникають у вчителів загальноосвітніх навчальних закладів, серед яких не лише вміння, навички використання інформаційно-комунікаційних технологій, але й важливі психологічні аспекти роботи з медіа-дидактичними засобами.

Ключові слова: *медіа-освіта, медіа-дидактика, інформаційно-комунікаційні технології, розвиток особистості.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Інформаційне суспільство – це суспільство духовного та інтелектуального розвитку людини. Тому в осмисленні духовної еволюції особливе місце займає дослідження становлення нових ціннісних орієнтацій інноваційної особистості під впливом новітніх інформаційних технологій. Стрімкий розвиток у сучасному світі інформаційно-комунікаційних технологій і системи засобів масової інформації нагально потребує цілеспрямованої підготовки особистості до вмілого та безпечного користування ними. Для України, яка прагне європейської інтеграції, вирішення проблем забезпечення інформаційної компетентності учнівської молоді набуває стратегічного значення. Про це йдеться у Державній національній програмі “Освіта” (“Україна XXI століття”), Законі України “Про освіту”, “Національній доктрині розвитку освіти”, “Концепції загальної середньої освіти”.

Взаємопов'язаними мають бути функції, соціальні ролі трьох соціальних інститутів: освіти, масової інформації і сім'ї. Перебування особистості, яка ще

формується, в інформаційному середовищі не може мати стихійного характеру., Усі три потоки інформації до сприйняття їх дитиною мають бути узгодженими не лише в часі та кількісно. На взаємодію з різноманітними медіа (телебачення, Інтернет, кіно, преса, радіо) припадає вагома частка вільного часу громадян, чим зумовлюється значний вплив медійних засобів на всі верстви населення, передусім молодь та особливо на дітей. Будучи активними користувачами різних медіа, школярі, однак, не завжди розуміють справжній зміст повідомлення, мотиви і механізми його створення, можуть свідомо уникати необхідних, але складних освітніх програм. Сучасному суспільству потрібна компетентна особистість, здатна брати активну участь у розвитку економіки, науки, культури. Тому сьогодні у шкільній освіті на перший план висувається завдання створення сприятливих умов для виявлення та розвитку здібностей учнів, задоволення їхніх інтересів і потреб, розвитку навчально-пізнавальної активності та творчої самостійності.

На заклади освіти, зокрема на школу, за таких обставин покладається завдання вирішувати низку проблем, пов'язаних із соціалізацією молоді у високотехнологічному, інформаційному середовищі, а саме – навчити дітей бути грамотними і разом із тим творчими споживачами інформації, сформувати у вихованців комунікативні вміння та компетентність, надати їм інформаційно-технічну і технологічну підготовку. Тому, у першу чергу вчителі, викладачі як основні носії, передавачі інформації, знань, умінь, навичок повинні бути медіа грамотними, медіа освіченими, медіа компетентними тощо [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Загальні питання медіа-освіти, визначення термінів, структури, педагогічних аспектів, застосування медіа-освіти та її засобів у різних сферах суспільного життя, а також навчання розглядають у своїх працях такі науковці, як А. Федоров, А. Новікова, О. Орлова, А. Шаріков, О. Куценко, А. Орлов, Н. Духаніна та ін. Окремі аспекти зазначеної вище проблеми розглядали в своїх дослідженнях Л. Мастерман, Є. Міллер, Л. Найдьонова, Б. Потятинник, Г. Онкович,

Н. Саєнко, О. Сербенська, О. Тягло, І. Чемерис, О. Янишин та ін. Проблеми медіа-культури як компоненти освіти, соціалізації учнівської молоді висвітлено в роботах Л. Масол, Н. Лавриченко [2]. Питання щодо готовності педагогічних працівників до використання медіа-засобів з психологічної точки зору залишається актуальним на сьогодні.

Метою статті є виокремлення кола проблем, пов'язаних із використанням інформаційно-комунікаційних технологій в умовах сучасної освіти, які виникають у вчителів загальноосвітніх навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Освіта має орієнтуватися на перспективи розвитку суспільства. А це означає, що в сучасній освіті необхідно застосовувати найновітніші інформаційні технології. Створення добротного інформаційного середовища є ключовим завданням на шляху переходу до інформаційного суспільства. Масове впровадження інформаційно-комунікативних технологій (далі – ІКТ) в освітню сферу висуває проблему комп'ютеризації закладів освіти в розряд пріоритетних. Розвиток і впровадження ІКТ спрямовано на їх комплексне інформаційно-ресурсне та методичне забезпечення.

Кожний шкільний предмет здатний суттєво вплинути на менталітет людини, яка формує себе як особистість, на методи вирішення не лише шкільних завдань, а й проблем навколишнього середовища. Сучасний випускник школи повинен мати компетенцію використання інформаційних технологій, тобто технологій, що проектуються сучасною індустрією як в освіті, так і в повсякденному житті. Нові ІКТ відкривають учням доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищують ефективність самостійної роботи, надають нові можливості для творчості, знаходження та закріплення будь-яких професійних навичок, надають змогу реалізовувати принципово нові форми і методи навчання. Разом із тим ІКТ має розвивати здібності до сприймання та розуміння медіа-текстів, здатність до аналізу змісту культурної, політичної й іншої інформації, готуючи таким чином молодь до активного життя в суспільстві. Тісно із цим пов'язано і завдання розвитку критичного

мислення, комунікативних здібностей дітей. А з цими проблемними питаннями учням, молоді допоможуть розібратися в першу чергу досвідчені педагоги. Домінантною складовою для кожного вчителя вважається опанування комп'ютерної техніки, інформаційних технологій. Висока компетентність надає змогу приймати творчі рішення, знаходити можливості вміло використовувати теоретичні знання та практичні вміння щодо ІКТ.

У системі післядипломної освіти педагогічних працівників проводиться підвищення кваліфікації у сфері використання ІКТ учителів різних предметів, що є набагато складнішою проблемою, ніж підготовка самих учителів інформатики. Проте її можна вирішити, підвищуючи кваліфікацію вчителів у напрямку використання ІКТ як засобів ефективного викладання різних шкільних предметів. Спектр мотивації до роботи з ІКТ є дуже широким. Сюди можна включити вимогу часу, необхідність і потребу суспільства, технологічний прогрес, осучаснення уроку, потребу у підвищенні кваліфікації та самоосвіти, а також відповідність посади, вимоги адміністрації тощо.

Як же вчителі використовують ІКТ у навчальному процесі і з якими труднощами вони стикаються? У результаті опитування нами було встановлено, що 76 % вчителів природничо-математичних дисциплін належать до ранньої дорослості, що свідчить про потужний потенціал, оскільки в цьому віці продовжується психічний та особистісний розвиток людини, розширюються можливості як суб'єкта діяльності, пізнання, спілкування. У цьому віці на дорослу людину покладається відповідальність не лише за реалізацію власного життєвого покликання, а й за долю інших людей. Досягнення соціальної зрілості є передумовою самостійності дорослої людини на роботі, реалізації її здібностей та мрій. У цьому віці людина здатна критично оцінити життя, приймаючи рішення про правильність обраного життєвого шляху чи шукаючи нову ідентичність.

На виконання наказу Міністерства освіти і науки України щодо стовідсоткового опанування вчителями загальноосвітніх навчальних закладів основ ІКТ кожен вчитель загальноосвітнього навчального закладу, незалежно

від ступеня, типу, форми власності закладу та рівня своєї кваліфікації, повинен вміти орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію й оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного суспільства. Тому на запитання “Чи маєте Ви навички роботи з комп’ютером?” близько 97 % опитаних дали позитивну відповідь.

У навчально-виховному процесі шкільна медіа-освіта охоплює інтегровану медіа-освіту. Це – використання медіа-дидактики в межах існуючих предметів, спеціальні навчальні курси, факультативи, гурткова, студійна та інші форми позакласної роботи. Ця форма медіа-освіти спрямована переважно на формування критичного мислення, комунікаційної медіа-компетентності. Упровадження медіа-дидактики у навчальному процесі охоплює використання педагогічних програмних засобів (педагогічні програмні засоби навчального призначення, предметні програми), інтерактивних дошок, програм Microsoft Office PowerPoint, навчальних ресурсів Інтернету (дистанційне навчання, освітні веб-сайти і форуми), розробку тестових програм.

Серед ІКТ, які використовуються педагогами у навчально-виховному процесі, є: програмні продукти навчального призначення – 21 %; предметні програми – 33 %; тестові програми – 19 %; інтерактивні дошки – 5 %; Інтернет ресурси (освітні веб-сайти) – 23 %; інше – 0 %. Що стосується офісних додатків Microsoft Office, які найчастіше використовуються, то до них можна віднести Microsoft Office Word – 46 %, Microsoft Office Excel – 17 %, Microsoft Office PowerPoint – 37 %.

Але тут вчителі зустрічаються з низкою труднощів, на що вказало 74 % опитаних педагогів. Серед найбільш розповсюджених можна виокремити такі: робота з офісним додатком Microsoft Office Excel, PowerPoint; робота та пошук інформації в Інтернеті; робота з педагогічними програмними засобами (Advanced Grafer); створення сайту та блогу викладача; усунення неполадок та технічних збоїв тощо.

Разом з описаними труднощами виникають і такі як невпевненість у собі, своїх силах, відсутність мотивації до роботи з ІКТ, нервові зриви, фізична втома, перевантаження, боязнь “зробити щось не так”, відчуття “несприйняття учнями матеріалу” тощо. Вище зазначені факти можуть призвести до емоційного та професійного вигорання, невпевненості у своїх силах, психічних і фізичних захворювань тощо.

Особливе значення для успішного використання ІКТ педагогами у навчально-виховному процесі спеціальних знань, умінь та навичок мають медіа-знання щодо використання медіа-дидактики. Вони є базою, основою для вивчення необхідних вчителю медіа-знань, сприяють розвитку таких інтелектуальних психічних процесів, як мислення, уява, пам'ять, формують вольові якості, необхідні педагогу в умовах сучасної освіти. Серед рис професіоналізму сучасного вчителя особливе місце посідають: організаційні здібності; педагогічні вміння; знання комп'ютерної техніки; відкритість; маневреність; гнучкість; співробітництво.

До суб'єктивних умов реалізації професійної діяльності слід також зарахувати рівень усвідомлення педагогом своїх психічних властивостей, якостей, ступеня розвитку психічних пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери, психомоторики, рівня знань, навичок, а в цілому – здібностей, які надають можливість зробити своєчасні й адекватні висновки [3].

Висновки. Отже, ми виокремили коло проблем, пов'язаних із використанням ІКТ в умовах сучасної освіти, що виникають у вчителів загальноосвітніх навчальних закладів, серед яких не лише вміння, навички використання ІКТ, але й важливі психологічні аспекти роботи з медіа-дидактичними засобами. Таким чином, підвищити ефективність роботи педагогів не можна без урахування їх індивідуальних особливостей та відповідності особистісних якостей вимогам фаху, конкретної професії. У процесі підготовки вчителя для використання інформаційних технологій не лише на заняттях з інформатики, але й в усьому освітньому просторі, особлива увага повинна приділятися розвитку рис новаторства, креативності, адже

педагог має підготувати учня до відповідальних, свідомих та розумних дій в умовах технічного прогресу, швидкого розвитку техніки, інформаційних технологій, раціональної самоосвіти і технічного та інформаційного навчання.

Основне завдання медіа-освіти полягає в підготовці нового покоління до життя в сучасних інформаційних умовах, до сприймання різної інформації, навчити людину розуміти її, усвідомлювати наслідки її впливу на психіку, опанувати способи спілкування на основі невербальних форм комунікації за допомогою технічних засобів. У наші дні також усталюється більш широке розуміння медіа-освіти – не лише як певного компонента шкільної чи вузівської освіти, а й як довгострокової суспільно-просвітницької діяльності, що поширюється на дітей і дорослих.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Особливо важливим залишається питання впливу ІКТ на психічний розвиток особистості.

Список використаної літератури

1. Наказ Головного управління освіти і науки Дніпропетровської ОДА 19 серпня 2011 р. №№ 665/0/212-11.
2. Шумаєва, С. П. Використання соціалізуючого потенціалу ЗМІ у середніх загальноосвітніх закладах Америки / С. П. Шумаєва // Молодь, освіта, культура і національна самосвідомість : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – Т. 2. – С. 336–339.
3. Соціальне призначення медіа-освіти О. Т. Баришполец [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppp/2009_9/Varishpoletz.htm.

Рецензент: кандидат психологічних наук, доцент Дмитрова Т. В.

Стаття надійшла до редакції 08.01.2014.

Матюхнюк Л. А. Теоретико-психологические проблемы использования информационно-коммуникационных технологий в условиях современного образования

В статье мы выделили круг проблем, связанных с использованием информационно-коммуникационных технологий в условиях современного

образования, которые возникают у учителей общеобразовательных учебных заведений, среди которых не только умения, навыки использования информационно-коммуникационных технологий, но и важные психологические аспекты работы с медиа-дидактическими средствами.

Ключевые слова: медиа-образование, медиа-дидактика, информационно-коммуникационные технологии, развитие личности.

Matohnyuk L. O. Theoretical and Psychological problems of the Use of Information and Communication Technologies in Modern Education

In the modern world rapid development of information and communication technologies and systems of mass media urgently demands special training of individuals to safe use of these technologies.

Modern society needs a competent person, able to participate actively in the development of economy, science and culture. So, today in the process of school education the problem of creating of favourable conditions for the identification and development of students' abilities in learning and creative independence is rather topical one. First of all teachers, lecturers being the main sources of information, knowledge, skills must be media literate, educated, media competent. Education should focus on the development of society. This means that modern education is to use the most advanced information technologies. New information and communication technologies offer students access to non-traditional sources of information, improve the efficiency of self-study, provide new opportunities for creativity, skill development, allow realizing of fundamentally new forms and methods of teaching.

The article deals with a circle of problems connected with the usage of information and communication technologies in modern education. These problems deal with teachers of educational establishments. Among the problems there are not only the habits and skills of using informational and communicational technologies but important psychological aspects of working with media didactical methods.

Thus, to increase the efficiency of teachers we must regard their individual characteristics and requirements of the profession. In the process of teachers training to use information technology not only in class, but also in the whole educational environment, special attention should be drawn to the development of traits of innovation, creativity, because a teacher has to prepare student for responsible, conscientious and prudent action in the era of technological progress, rapid development of technology, information technology, rational self-education and technical and information education.

The main objectives of media education are to prepare the new generation to life in modern information environment, perception of different information, and its realization. Also they are trained to understand the consequences of its impact on the psycho, to learn how to communicate on the basis of non-verbal forms of communication through technical means. Today also there is a broader understanding of media-education – not only as a specific component of school or university education, but also as long-term social and educational activities that apply to children and adults.

The impact of information and communication technologies on the mental development of the individual is of particular importance.

Keywords: *media-education, media-didactics, information and communication technologies, the development of the individual.*